

POJŪČIŲ TILTAI

Aiškinamasis raštas

Projekto rengimo pradžioje suformuluotas vienas iš pagrindinių klausimų bei uždavinių tolimesnėje projektavimo proceso eigoje: koks architekto – menininko vaidmuo šioje temoje ir ką jis galėtų sukurti – duoti šioje tematikoje.

Panerių memorialas – vieta, turinti savo istoriją. Paminklas, sugražinantis atmintį tiems, kurie ateina jį ieškoti. Tačiau atmintis yra kažkas labai individualaus, vidinio, jį negalima įkūnyti į akmenis – tiek kalbant apie uolas, tiek netgi apie memorialinius parkus, nes šios vietos pačios savaime yra užmaršios.

Šis parkas – tai vieta, skirta ne tik pagerbti čia žuvusius žmones, supažindinti su tragišku žydu tautos istorijos tarpsniu. Memorialas taip pat yra puiki priemonė ugdyti supratingesnę, humaniškesnę ir aukštesnę dvasines vertybes turinčią bei puoselėjančią visuomenę.

Projekto tema – tai istorija, rodanti skaudžias praeities klaidas dabarties žmonėms bei ateities kartoms. Pasauliniame kontekste šiai temai priskiriamos neigiamos emocijos, brutalumo estetika, perdėtas simbolizmas ar monumentalizmas. Analogų analizė leido pažiūrėti į Panerių memorialo parko sutvarkymo idėjas konkursą kitu rakursu, atrasti naujus ir nestandartinius sprendimus.

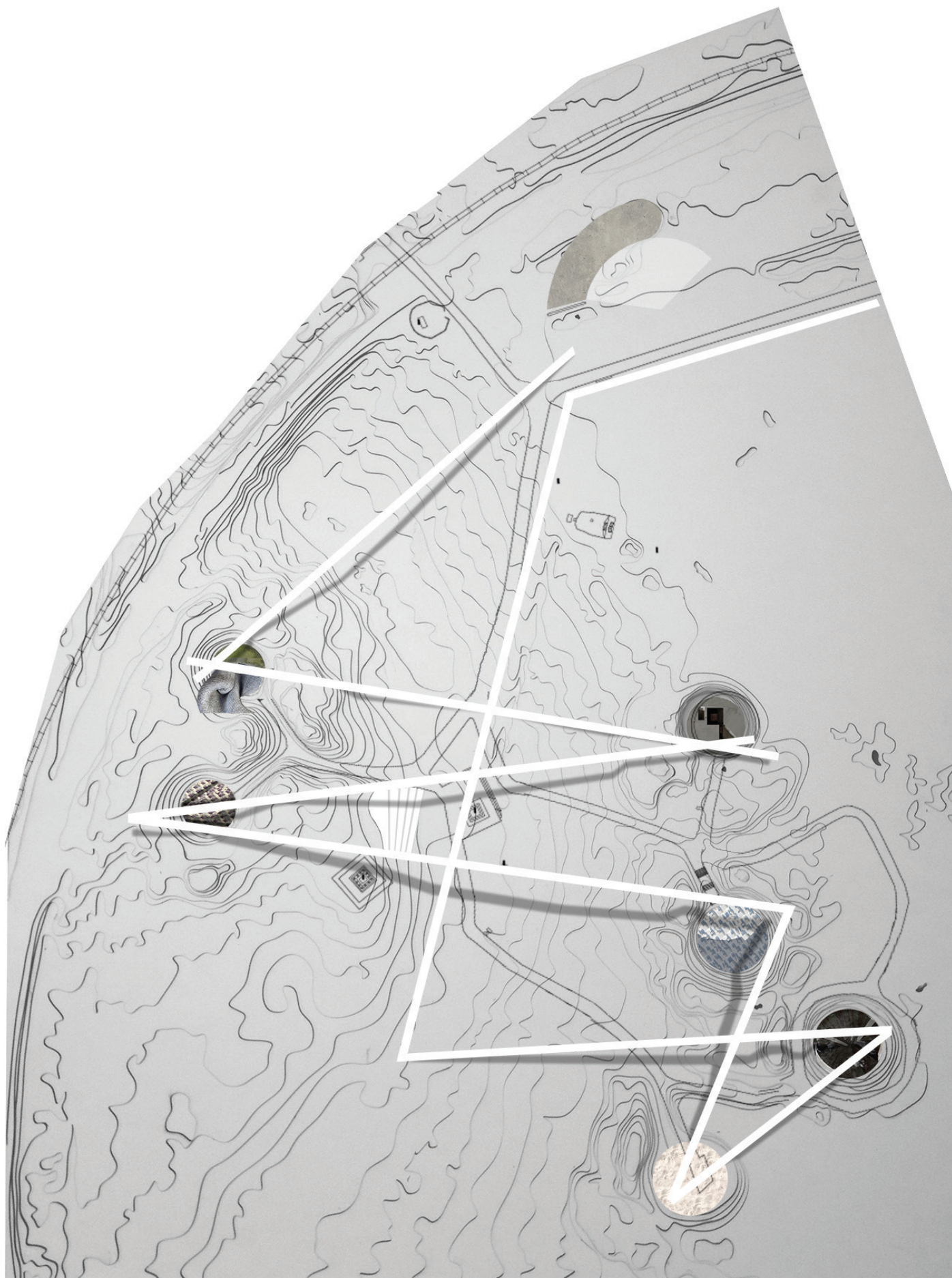
Visą supantį pasaulį žmogus suvokia per šešis pagrindinius pojūčius – klausą, regą, uoslę, skonį, lytėjimą bei intuiciją. Šie išgyvenimai stipriausiai ir geriausiai stimuliuoja suvokimo – pažinimo procesą, todėl viso projekto metu stengtasi apeliuoti į lankytoją naudojantis šiais pagrindiniais instrumentais. Architektūrinėmis priemonėmis bandoma sukurti teigiamų pojūčių bei jausmų – susikaupimo, rimties, pagarbos, supratingumo terpę. Pagrindinis tikslas – intuityviai papasakoti apie praeitį, čia vykusius įvykius. Tikimasi, jog memorialo lankytojui bus padėta ir kartu su juo išgyventa kelionė po šį pojūčių parką.

Pagrindinę projekto koncepciją iššaukė netradicinis požiūris į ekspoziciją: tradicinės lauko ekspozicijos santykis su žmogumi dažnai yra vertikalus. Panerių memorialas – išraiškingo reljefo parkas, kurio pagrindiniai ekspozicijos objektai – duobės; takai po memorialą yra įgilinti, duobių gylis suniveliuotas. Būtent dėl šių priežasčių parke siūloma sukurti naujus takus – tiltus, kintančio aukščio, kurie sukurtų naują, netradicinį, horizontalų santykį su ekspozicija.

Tai, kas šiuo metu yra parke – praeitis - istorijos dalis apie čia vykusius įvykius. Šią istoriją įamžino architektas J. Makariūnas ir kiti menininkų darbai. Todėl dabartinė takų sistema yra išsaugoma, ji toliau funkcionuoja ir leidžia lankytojui rinktis kelią bei žiūrėjimo-stebėjimo tašką. Subtiliomis priemonėmis siūloma suteikti memorialui papildomą vertę. Vizualiai bei istoriškai įspūdingai erdvei, sukuriamas naujas papildomas sluoksnis greta esančio. Suformuojami nauji bei papildomi žiūros taškai, suteikiantys lankytojui galimybę būti stebėtoju iš viršaus bei dalyviu praeities įvykiuose. Tokiu būdu lankytojas laisvai gali pasirinkti vaikščiojimo siužetą.

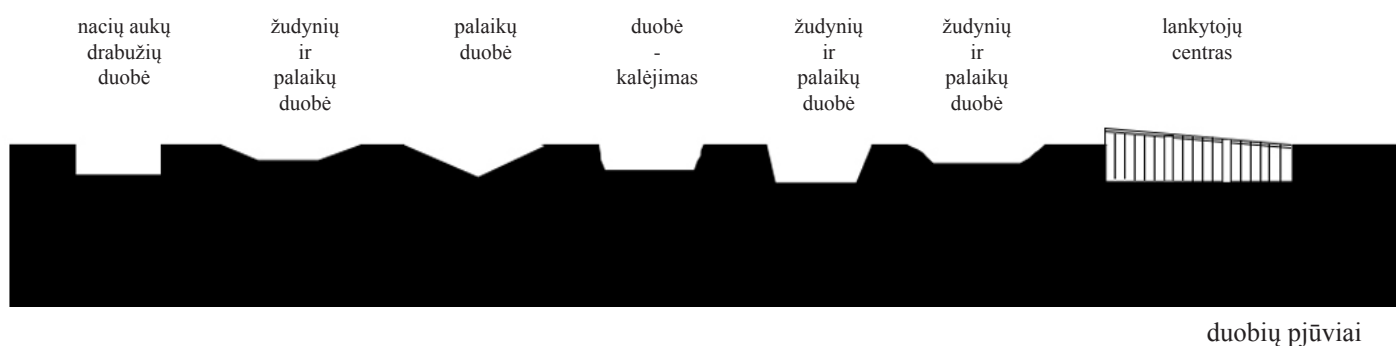
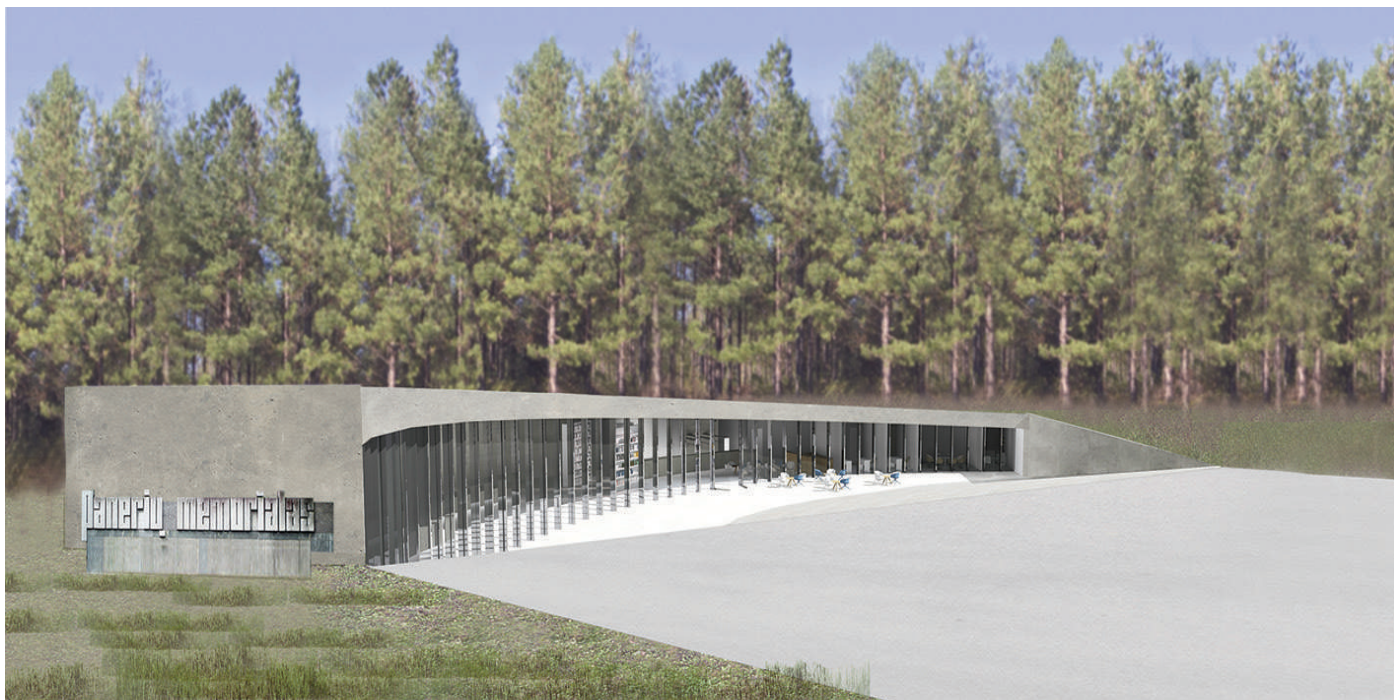
Naujai projektuojami takai – tiltai reaguoja į vyraujantį reljefą, vietomis nusileidami, vėl kylantys. Jie nėra plastiški ar švelnūs – tai laužyta linija pasakojanti apie tragišką tautos tarpsnį. Pasirinkta laužyta takų forma sustiprina pojūčius, sukuria aukščiausius įtampos taškus. Formuojami tiltai, lieptai, praėjimai virš duobių ar palei jas padeda pasiekti emocinę viršūnę. Leidžia ekspoziciją lankytojui tyrinėti tiek esant apačioje, ant žemės, tiek žiūrint į ją iš aukščiau. Projektuojami balto betono vientisos minimalios formos takai, atremiami į žemę nusileidimo vietose bei kalvų viršūnėse. Takų dugne montuojamas bendras išraiškingas parko apšvietimas apačioje esantiems takams. Papildomai apšviečiamas ir tilto takas, įrengiant apšvietimą turėklo tūryje. Projektuojami informaciniai nužymėjimai apie duobes (QR ar pan.), kurie komponuojami į formuojamą tilto struktūrą (viršuje ir apačioje).

Pagrindinė tako linija – tai logine tvarka sudėliota schema, bandanti atkurti tuometinių veiksmų seką – nuo laukimo eilėje iki paskutiniojo, žūties taško...

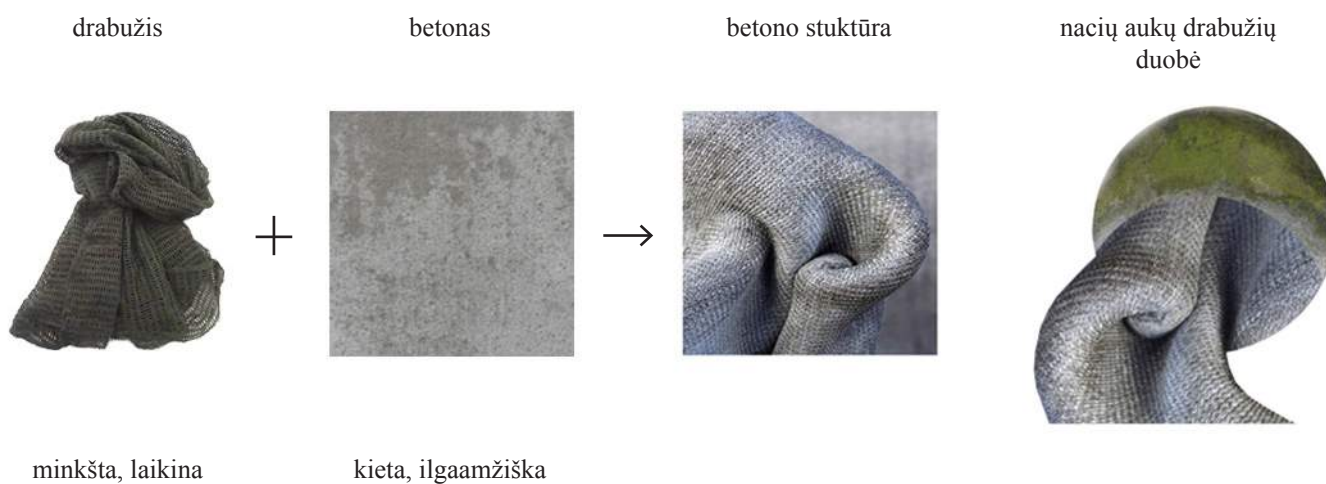
Duobėms kuriamos emocijos – pojūčiai, subtiliai pasakojantys lankytojui apie tai kas įvyko ir kas liko. Kuriant duobių įvaizdžius remtasi kontramonumentaliojo meno filosofija. “Kontramonumentalusis (counter-monumental, counter-memorial) menas – toks paminklas laikui bėgant išnyksta, nėra amžinas; jis yra įstatytas į žemę, o ne stovi pakilęs virš jos; tai suteikia atminimui svorio.”¹ Tokiu būdu atminimui suteikiamas svoris. Istorija interpretuojama kaip veiksmų seka, kaita laike, o ne statiškas faktas.

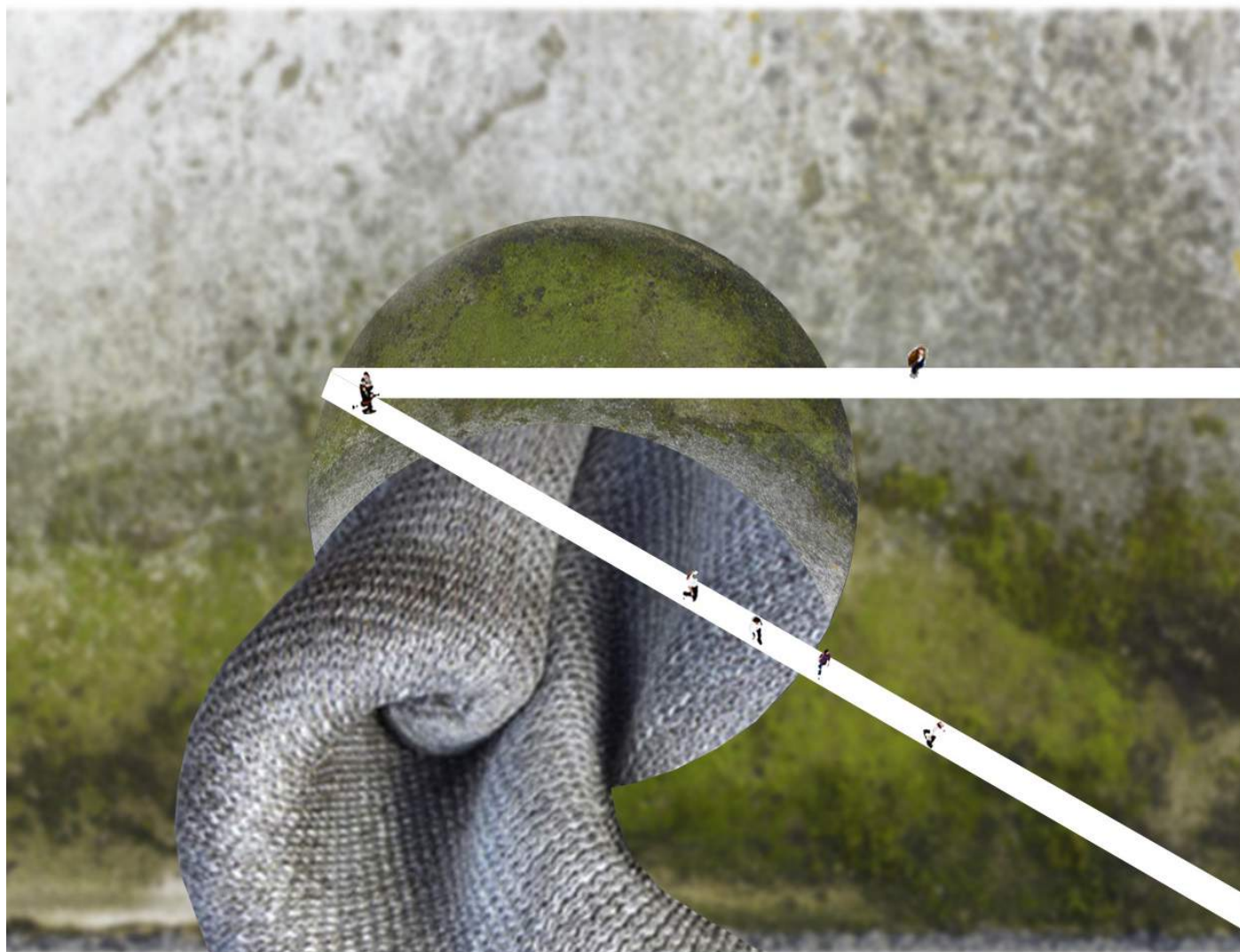
Toliau pateikiama pagrindinių vietų – duobių koncepcijos aiškinamoji dalis: Lankytojas atvykęs viešuoju transportu, automobiliu ar dviračiu nukreipiamas į Panerių memorialinio parko muziejų. Lankytojų centro pastatas – tai pirmoji ekspozicinė duobė. Tūris formuojamas naudojant pagrindinį parko architektūros elementą – apskritimą. Parko reljefe komponuojamas pastatas subtiliai išnyra, palikdamas užuominą apie save bei sukurdamas užnugarį esamam parko pavadinimui – tūrinei kompizicijai. “Panerių memorialas” tampa simboliu užrašu ne tik pačiam parkui, tačiau ir lankytojų centrui. Apžvelgus pastatą iš viršaus, į centrą patenkama nuožulniu pandusu, kuris yra vidinio kiemo dalis.

Susipažinus su muziejaus ekspozicija, kuri komponuojama puslankiu, lankytojas pakyla į parko ekspozicinę erdvę, kuriai vaikščiavimo siužetus kuria naujai projektuojami takai-tiltai ir esami takai. Lankytojas gali rinktis ar parką tyrinėti praeities – esamas išsaugomas takų tinklas, ar dabarties aspektu – naujai projektuojamas pakeltas takų - tiltų sluoksnis.

Pasirinkus pastarąjį, taku palaipsniui kylama link nacių aukų drabužių duobės. Šioje duobėje suformuojama kontramonumentali skulptūra iš betono – audinys, patiestas ant samanų pagrindo. Šia išraiška norima sukurti drabužio audinio faktūriškumo, minkštumo įspūdį. O pasirinkta medžiaga – betonu, išreikšti neištrinamą istoriją. Žiūrovas, pakilęs tiltu, gali stebėti eksponatą iš viršaus. Ant projektuojamų dviejų lieptų, nukreiptų į parko pakraštį – zonos, kuriose žiūrovas gali trumpam stabelėti, apmąstyti matomą objektą. Lankytojas, pasirinkęs esamą taką, gali vaikščioti bei liesti skulptūrą, pajauti medžiagų kontrastą, taip leidžiant suvokti duobės funkciją. Laikui bėgant skulptūra įauga į vietos reljefą, pasidengia samanomis, pasislepia ir dingsta.

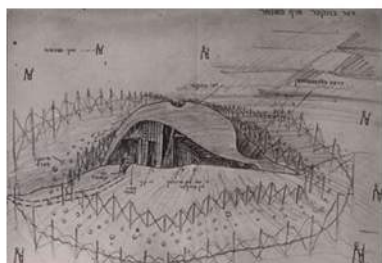

nacių aukų drabužių
duobė

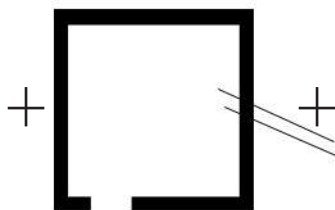
Nuo nacių aukų drabužių duobės vedantis tiltas nusileidžia link pagrindinio tako, kirsdamas jį vėl kyla link antrosios duobės – bunkerio. Takas formuojamas duobės pakraštyje, neužstojant naujai kuriamo objekto. Projektuojamas takas atremiamas ant duobę juosiančio esamo reljefo. Taip suformuojamas menamas duobės gylis. Siūloma užkonservuoti išlikusį autentišką mūrą. Duobės dugne kuriama architektūrinė reljefo kompozicija – buvusio namo ir iškasto tunelio įvaizdžio ir vietos interpretacija. Skulptūros reljefiškumas veikiamas natūralios saulės šviesos formuoja šviesotamsos dinamiką. Tai gyvybės, vitališkumo simboliai. Šia simbolika siekta išskirti šią duobę. Tai vienintelė duobė, kurioje nevyko žiauros egzekucijos. Čia stebėtojas pasitelkęs vaizduotę turi galimybę kurti to meto nupasakojamas degintojų istorijas.

degintojų laikymo vieta

fasadas

statinio vidinė stukūra su kanalu

planas

betonas

statybinė medžiaga, ilgaamžiškumas, monumentalumas

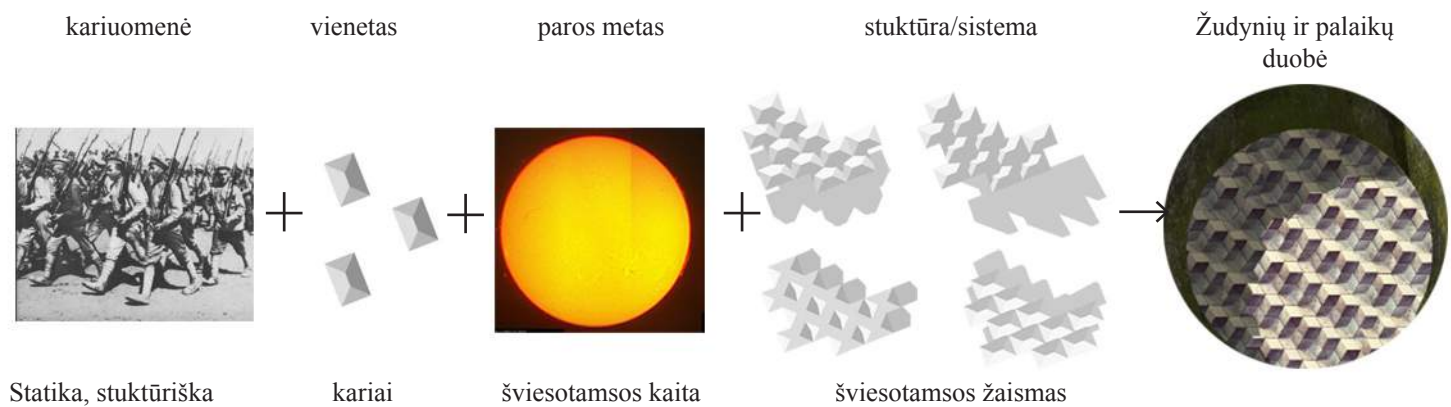
dengintojų duobė - kalėjimas

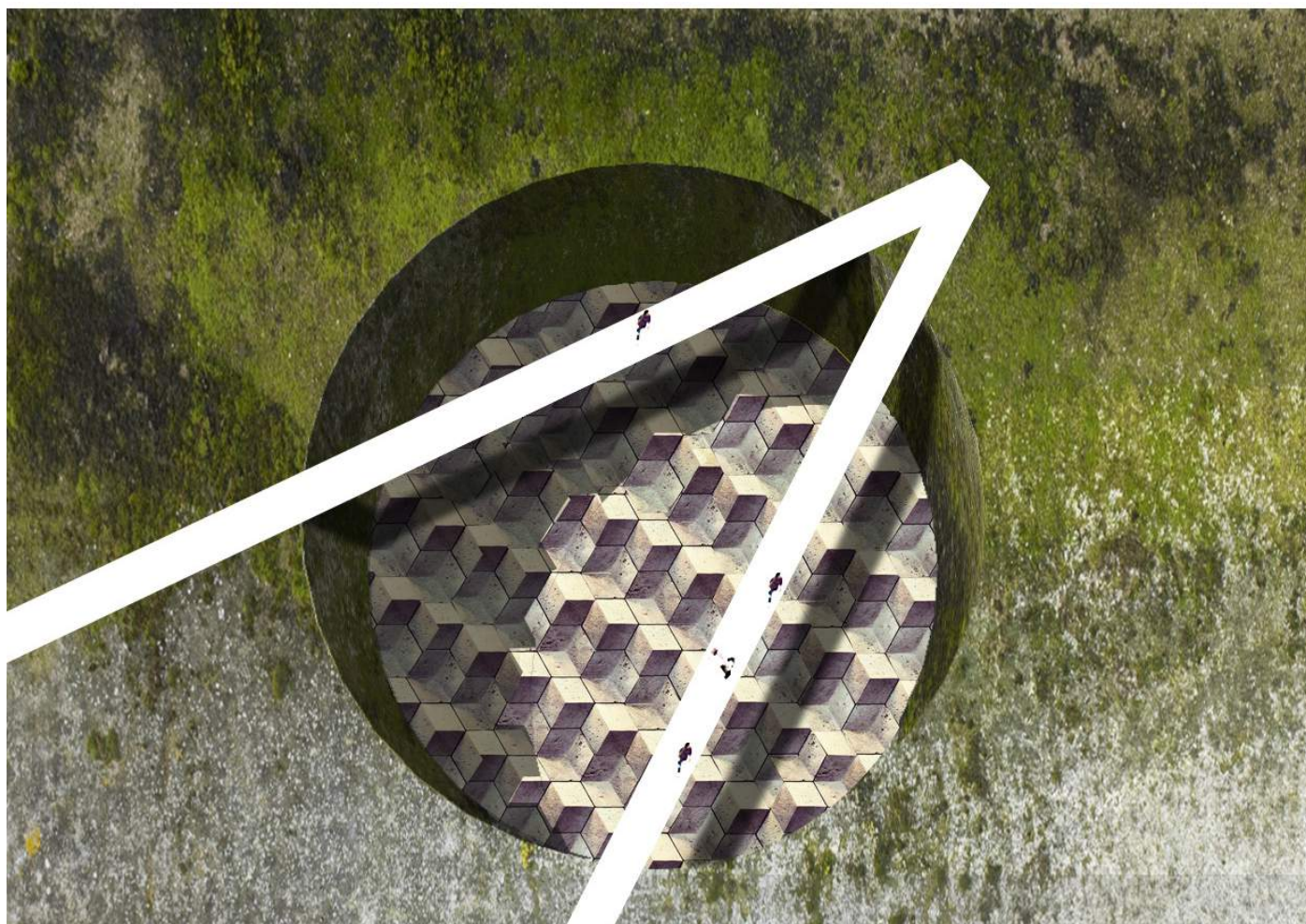

dengintojų duobė -
kalėjimas

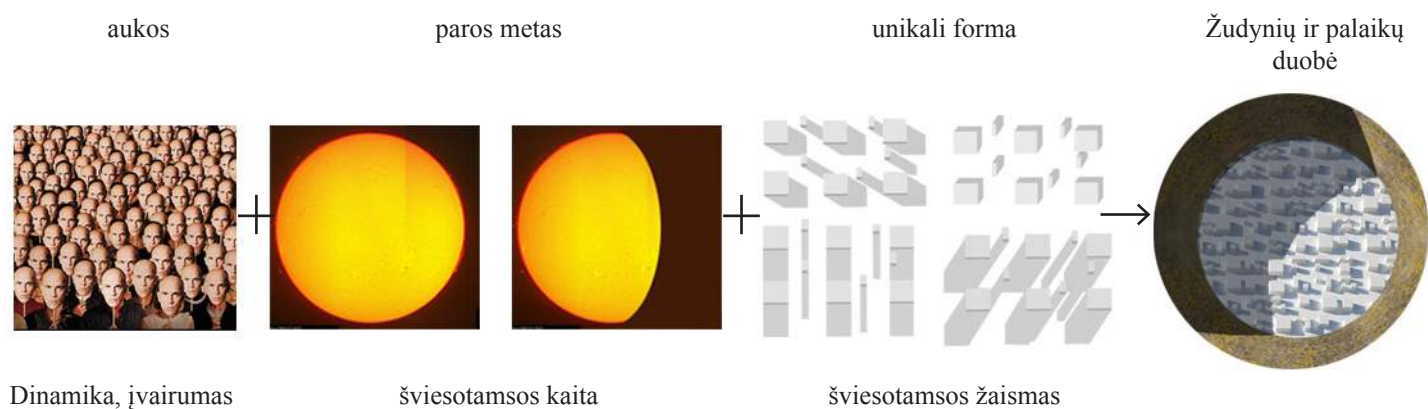
Kelias iki kitos memorialo duobės kiaurai skrodžia parką, kirsdamas esamą – centrinę taką, virš karininkų sušaudymo duobės suformuodamas du tiltus. Aukų atminimui čia kuriama statiška, griežtų atsikartojančių tūrių kompozicija – interpretacija į griežtą kariuomenės sistemą. Aiškios, lakoniškos formos mesdamos aštrius šešėlius ant skulptūros faktūros žaidžia šviesos – šešėlių žaismą, primindamos čia išėjusias gyvybes.

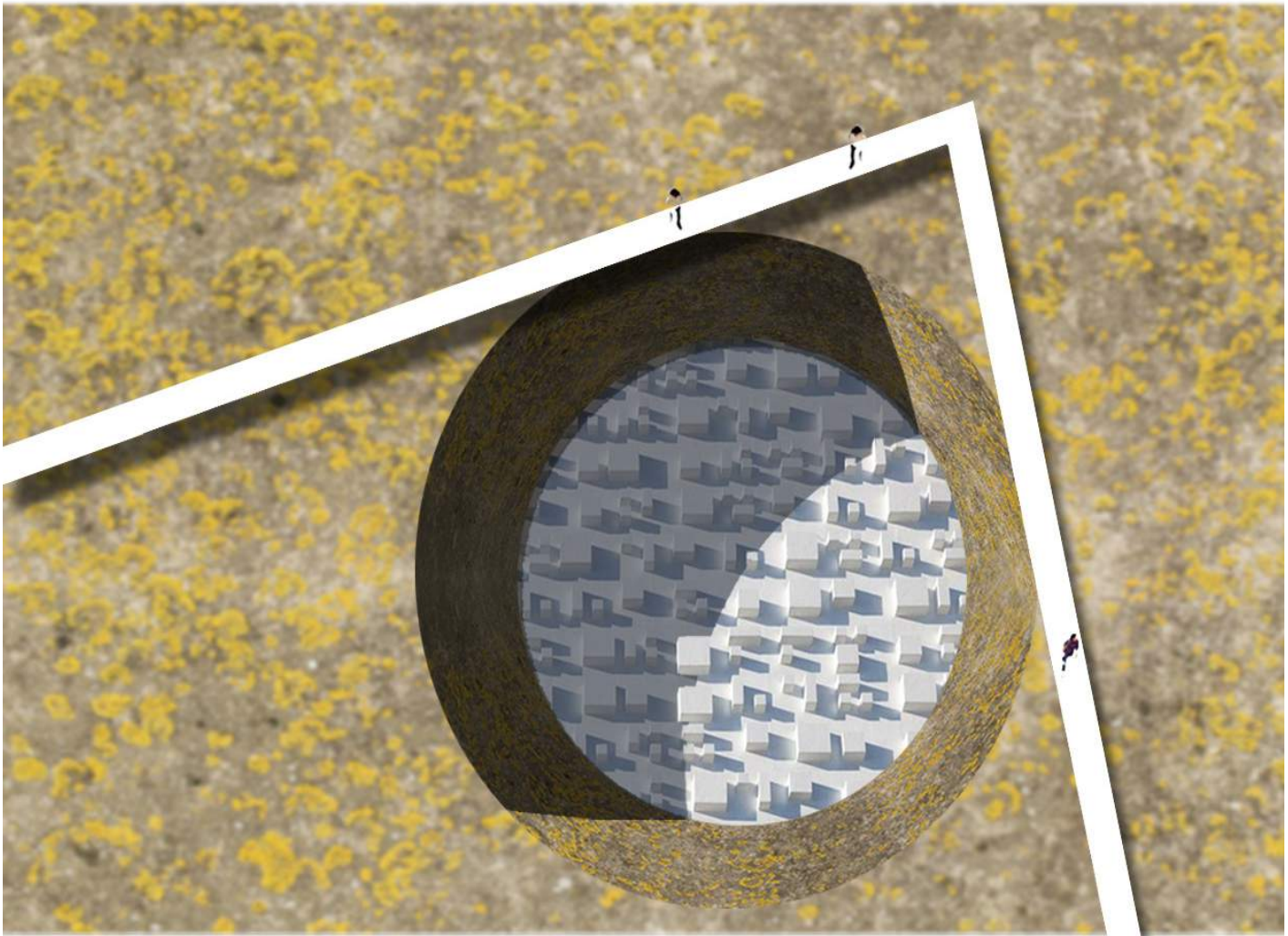

Žudynių ir palaikų
duobė

Apžiūrėjus šią duobę lankytoji vėl suteikiama galimybė nusileisti ant žemės, kur naujai projektuojamas takas kerta esamą memorialo takelį. Vėl kildamas aukštyn, vedantis link penktojo objekto – Vilniaus Geto žydų (ligonių, vaikų bei moterų sušaudymo duobės), takas apgaubia duobę, išnaudodamas aplinkui esančios kalvos reljefiškumą ir taip dar labiau pabrėždamas duobės gylį. Duobėje formuojama dinamiška, skirtingų tūrių kompozicija – pabrėžianti kiekvieno šioje vietoje žuvusio žmogaus unikalumą. O projektuojamų tūrių šešėlių kaita primena apie kiekvieno žuvusio neužmirštamą atminimą.

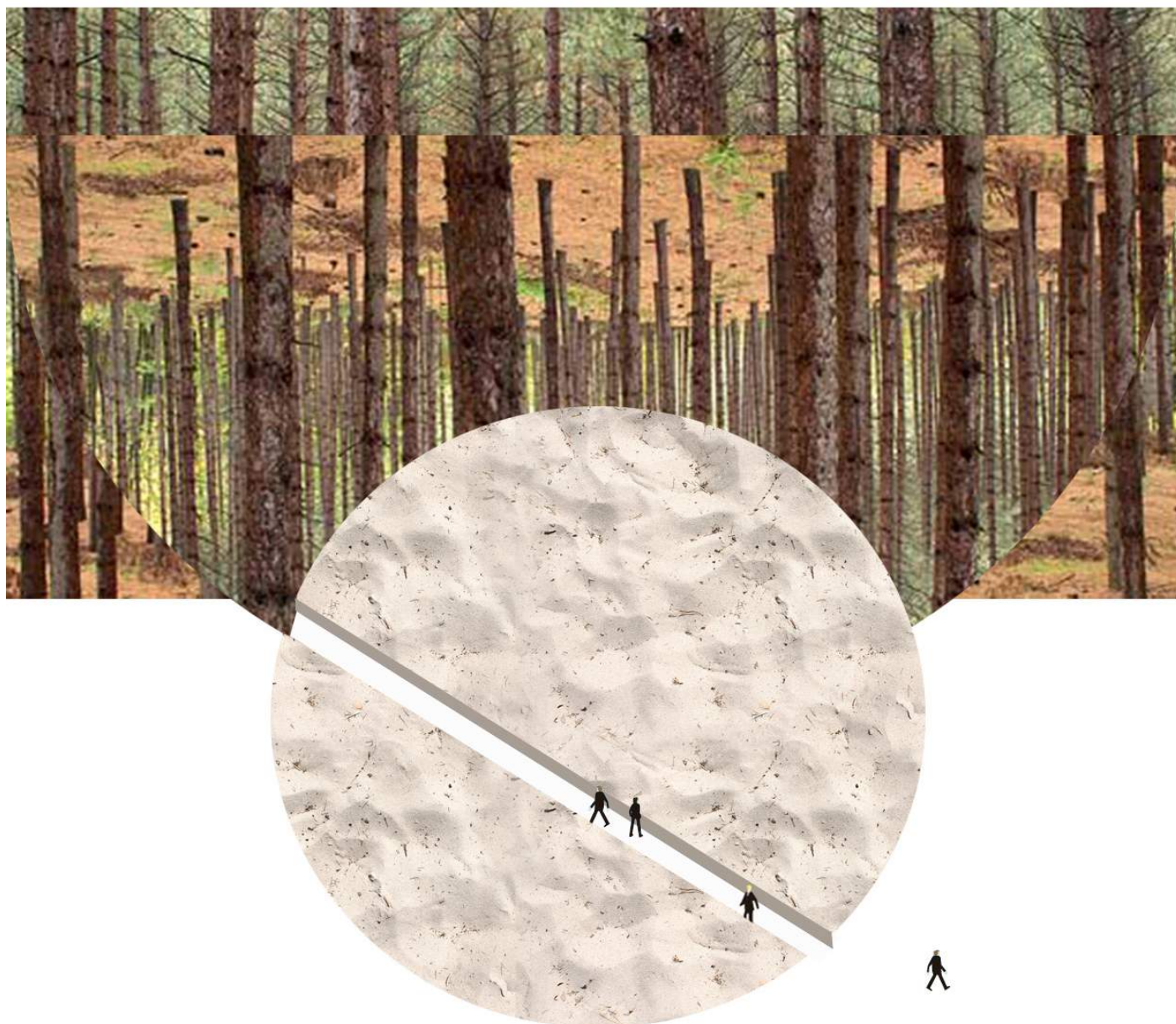

Žudynių ir palaiškų
duobė

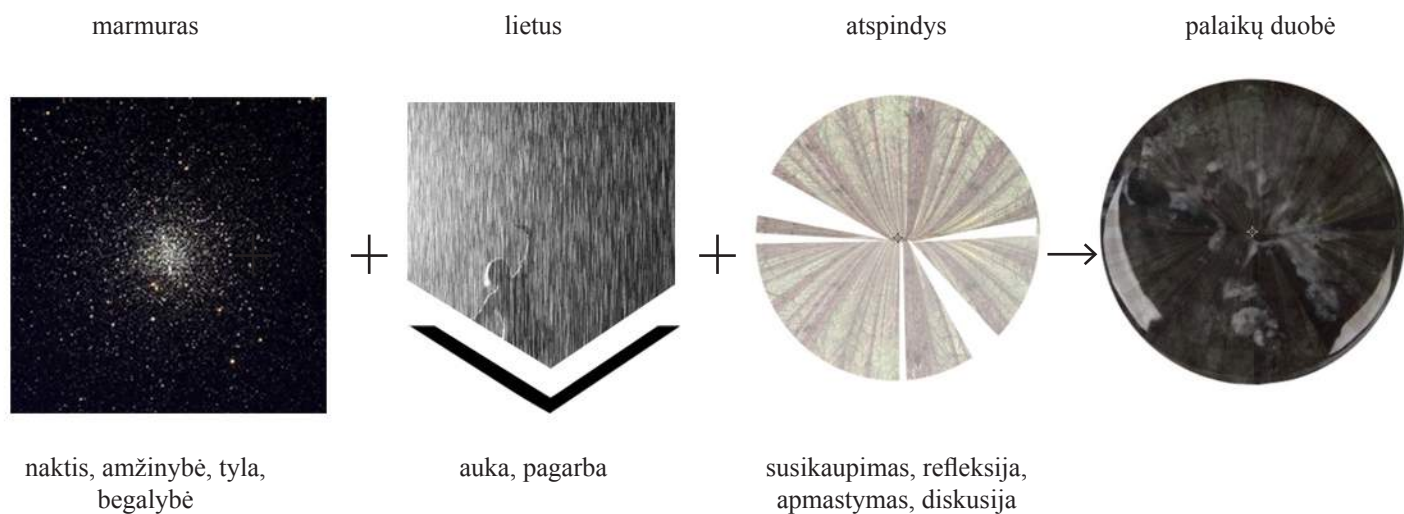
Kylančiais, besileidžiančiais tiltais lankytojas keliauja iki kitos – žudynių ir palaikų duobės. Šioje vietoje lankytojas naujai projektuojamu taku nusileidžia į pačią duobę, smėlyje įgilintą taką – tiltą. Taip lankytojo dėmesys sutelkiamas į žemiausią duobės altitudę. Kuriamas vienas stipriausių emocinių krūvių. Čia žiūrovas tampa dalyviu. Tarp smėlio įvaizdžiu simbolizuojamų palaikų pelenų lankytojas juda tolyn, liesdamas smėlio jūrą. Smėlio pagalba kuriama tylos, rimties, susikaupimo, ramybės nuotaika.

žudynių ir palaikų
duobė

Pakilęs auštyn žiūrovas keliauja iki paskutiniosios palaikų perkėlimo duobės. Monumentaliausia memorialo duobė – paminklas, skirtas atminti visiems čia žuvusiems. Tai poliruoto juodo marmuro paviršiaus duobė, kurioje lankytojas keliaudamas duobe ker-
tančiu taku dugne gali stebėti savo atvaizdą, lankytojų grupę – minią. Šioje vietoje, mes, kaip kūrėjai kvestionuojame lankytoją, bandome tiesiogiai užmegzti diskusiją apie tai, kas vyko šiame memoriale.

palaių duobė

Pasibaigus ekskursijai po pagrindines memorialo duobes lankytojas nuleidžiamas – gražinamas ant žemės – esamos memorialo takų sistemos. Čia keliomis kryptimis žiūrovas nukreipiamas į meditacinę zoną, skirtą apmąstyti ekskursijos metu gautą informaciją arba į viešą amfiteatrą, esantį memorialo centre – skirtą viešai diskusijai skatinti. Nuošalesnė – meditacinė erdvė skirta poilsiui bei apmąstymams. Ši erdvė neturi aiškių ribų, čia kiekvienas individualiai gali pasirinkti reikiamą komforto zoną, reikalingą apmąstymams bei trumpai pertraukai tarp ekspozicijos eksponatų.

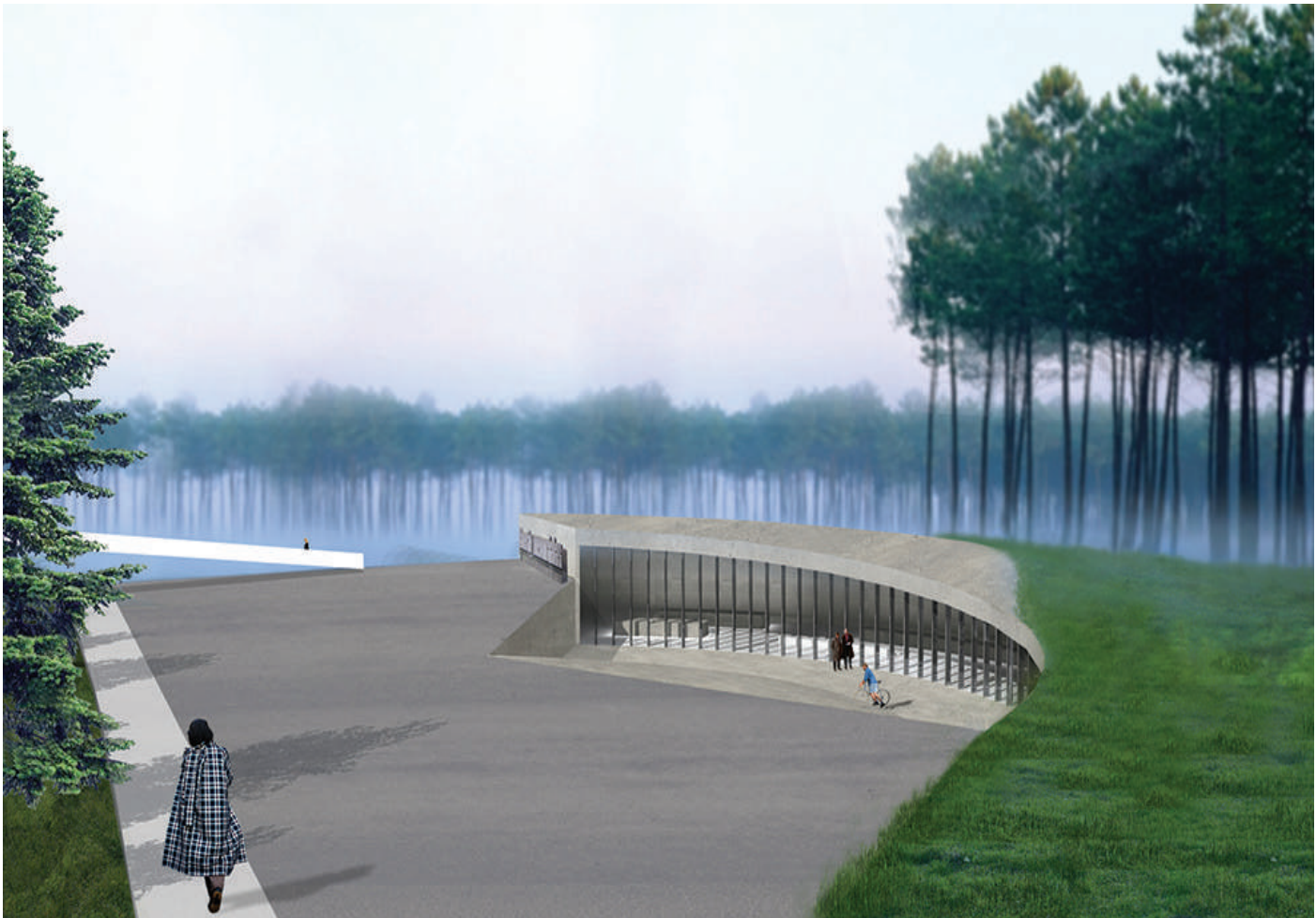
Memorialo centre – iškilmingų minėjimų vieta – amfiteatras, skirtas diskusijoms bei memoriale vykstantiems renginiams paminėti.

Zonos, kurioje buvo deginami kūnai pažymėjimui siūloma suformuoti dirbtinį statišką reljefą – betonuojami vienodo tūrio stačiakampiai, apželdinami samanomis – tai subtiliai erdvėje išryškėjantis, į akis nekrentantis objektas.

Apėjus parko ekspoziciją, lankytojui siūloma sugrįžti į pirmąją ekspozicinę duobę – lankytojų centrą. Lankytojų centras projektuojamas vieno aukšto lanko formos plano pastatas, kurio aukštis kinta nuo + 4,0 m iki + 7,0 m (apatinė alt. +143,0, viršutinė alt. +147,0 - +150,0). Pastato tūris formuojamas jautriai reaguojant į esamą peraukštėjimą (alt. +143,0 - alt. +147,0). Siekiant darnos su esama aplinka, pastatas projektuojamas naudojant natūralias ilgalaikes medžiagas – monolitinį gelžbetonį sienoms bei nuožulniai kylančiam stogui, pagrindinis (vienintelis matomas) pastato fasadas dengtas aliuminio profilio vitrininiais langais, kurie šiltuoju metu laiku gali būti atveriami. Taip miško erdvė betarpiškai susilieja su pastatu, o šlifoto betono kiemo danga bei pandusas organiškai įsilieja į esamą takų sistemą.

Lankytojų centro patalpos projektuojamos kaip vientisa persiliejanti erdvė. Pastato branduoliu tampa holas (60 m²), paskirstantis lankytojų bei darbuotojų srautus. Holas skaido erdvę į dvi dalis: didžioji pastato dalis skiriama transformuojamai ekspozicinei erdvei (500 m²), mažesnioji (žemoji) - administracinėms patalpoms (bendras plotas 210 m²). Centre vyrauja natūralios apdailos medžiagos, dominuoja balta spalva, kuri išryškina tam tikrus erdvės akcentus bei geriausiai atskleidžia eksponatus. Erdvės vienijančiu motyvu tampa vidinė lenkta atvirai matomu betono klojinių siena, stiprinanti duobės įspūdį bei nuožulniai “serpantinu” kylančios baltos lubos, suteikiančios dinamikos lakoniškoms erdvėms. Visame pastate projektuojamos lietus baltos spalvos epoksidinės grindys, subtiliai gaudančios atspindžius bei suteikdamos vidinėms erdvėms dar daugiau šviesos.

Projektuojama atvira, lenkto plano transformuojama ekspozicinė erdvė. Erdvės aukštis nuožulniai kinta nuo 4,5 m iki 6,0 m. Lubos suteikia erdvei subtilios dinamikos, jose montuojami mobilūs prožektoriai eksponatams apšviesti. Projektuojama lakoniška, balta ekspozicijos patalpa. Spalva pasirenkama dėl jos savybių funkcionaliai išeksponuoti įvairaus gabarito, formos, medžiagos, skirtingos tematikos objektus. Gelžbetonio klojinių siena juosianti ekspozicijos erdvę ne tik tampa baltos erdvės akcentu, bet ir vieta projektuoti vaizdus, eksponuoti objektus. Erdvė atvira, plati, todėl gali būti lengvai transformuojama, esant poreikiui, netgi atsikiriama lengvomis konstrukcijomis į atskiras patalpas.

Holą riboja šios visuomeninės patalpos: kasos su knygynu (40 m²), drabužinė (40 m²), lankytojų tualetai (su neįgaliesiems skirtu tualetu bendroje patalpoje) (25 m²) bei kavinė (40 m²). Kasos bei drabužinės kontuaras yra labiausiai matomas objektas patekus į pastatą, todėl projektuojamas lenktas, vientisas lieto betono tūris, pabrėžiantis pastato geometriją. Betono kontuaras akcentuoja vientisą erdvę. Matomame baldo fasade išpaudžiamas pastato logotipas bei pageidaujami lankytojų centro simboliai. Siekiant vizualinės darnos, visos holo sienos dengiamos balto tinko paviršiumi, kuris šešėlių bei šviesos pagalba išryškina subtiliai lanku besisukančią erdvę. Erdvei apšviesti parenkami minkštos šviesos lubiniai prožektoriai.

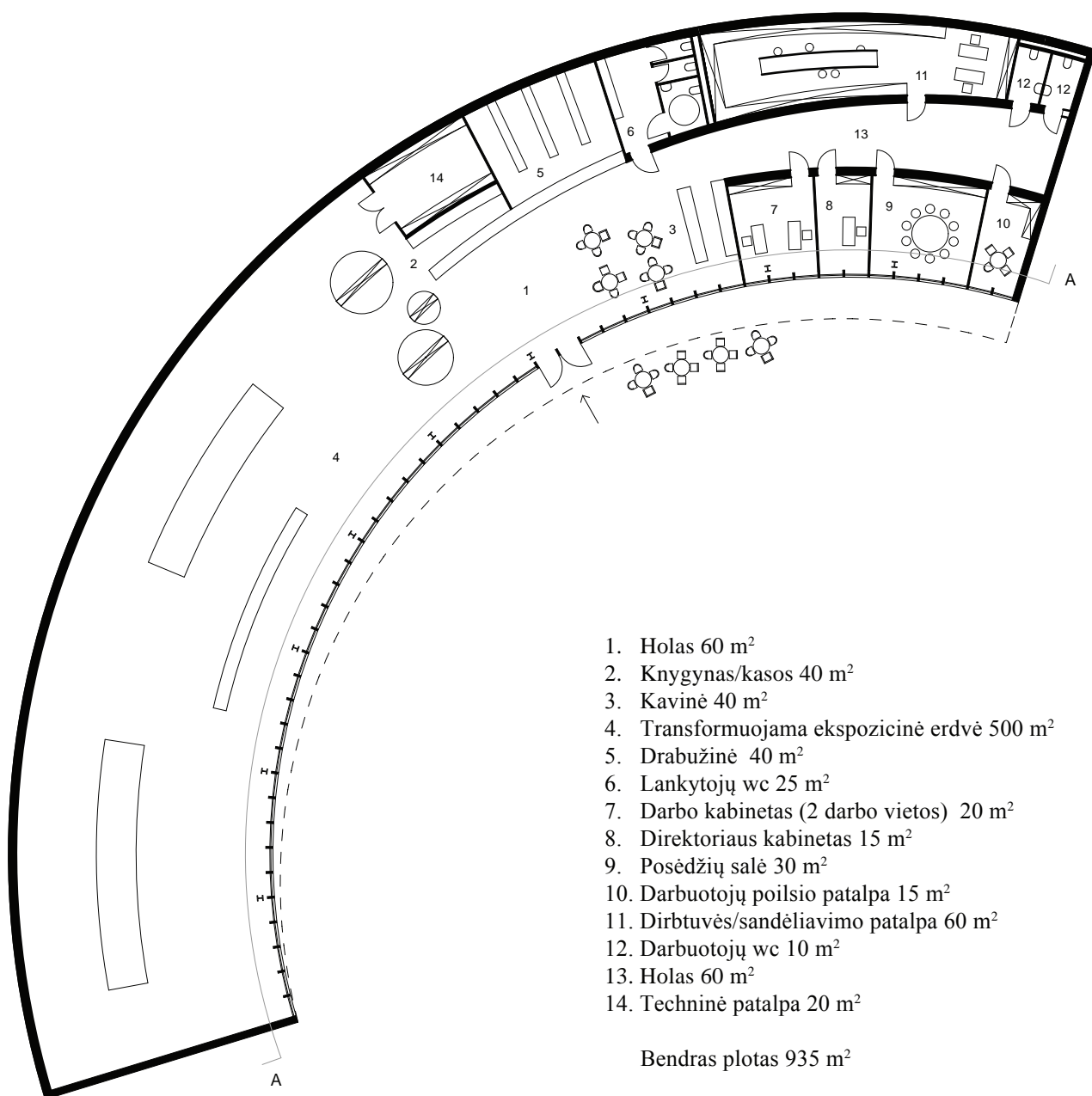
Kasos/knygyno erdvėje projektuojamos mobilios (apie savo ašį besisukančios) balta spalva dengtos metalinės knygų lentynos, kurios vizualiai atskiria transformuojamą ekspozicinę erdvę, tačiau jos aklinau neuždengia. Esant poreikiui, šios lentynos gali uždaryti ekspozicinę patalpą.

Kitoje pusėje (priešais knygyno lentynas) holą riboja kavinė. Tai poilsio, atsipalaidavimo erdvė, todėl ji projektuojama iš kitokių medžiagų nei likęs holas. Baro baldas bei staliukai gaminami/parenkami iš medžio masyvo, siekiant suteikti patalpai jaukumo, medžiagiškumu atspindint aplinkui supančią gamtą. Žaismingumo suteikia subtilaus dizaino, ramių spalvų minkšti baldai bei nuleidžiami nuo lubu geometrinių formų šviestuvai. Esant šiltam metų periodui yra galimybė kavinės erdvę plėsti išdėstant staliukus vidiniame kieme.

Administracinių patalpų zona nėra visiškai izoliuota, tik vizualiai atitraukta nuo kitų bendro naudojimo patalpų. Į ją patenkama erdviu koridoriumi (60 m²), kuris skirsto didelę erdvę į mažesnes patalpas. Be pageidaujamų patalpų (darbo (20 m²), direktoriaus (15 m²) kabinetai, sandėlio/dirbtuvių (60 m²), darbuotojų tualetų (10 m²) bei posėdžių salės (30 m²)), projektuojama darbuotojų poilsio patalpa (15 m²). Patalpose vyrauja tos pačios apdailos medžiagos (baltos epoksidines grindys, baltos tinkuotos sienos), parenkami/projektuojami funkcionalūs ergonomiški baldai, užtikrinantys darbuotojų patogumą bei efektyvų darbą.

Bendras pastato plotas - 935 m².

Sklype numatomas 26 parkingo vietos bei viena vieta neįgaliesiems, projektuojama arčiausiai įėjimo į pastatą. Vietos žymimos specialiu ženkliniu, taip pat pastatomi ženklai. Stovėjimo aikštelės plotis 2.5 m, greta neįgaliojo automobilio vietos projektuojama 1.5 m išlipimo aikštelė. Iš automobilių stovėjimo aikštelės neįgalusis gali patekti ant pėsčiųjų tako. Nuo stovėjimo vietų iki pastato pagrindinio įėjimo yra ne daugiau kaip 40 m atstumas. Visi pėsčiųjų takai yra viename lygyje arba kintančio lygio su nuolydžiu. Nuolydis neviršija leistino normatyvo. Projektuojami takai, tiltai bei pastatas atitinka visus žmonių su negalia reikalavimus bei pagrindinius priešgaisrinės saugos reikalavimus.

